



INTERNATIONAL

JOURNAL of HUMAN STUDIES

ULUSLARARASI İNSAN ÇALIŞMALARI DERGİSİ

ISSN: 2636-8641

Cilt/VOLUME 3 Sayı/ISSUE 6 Yıl/YEAR: 2020

Alındı/RECEIVED: 31-10-2020 – Kabul/ACCEPTED: 07-12-2020

Alan Araştırması ve Bilimkurgu Üzerinden İnsan-Teknoloji İlişkinine Bakış: Ankara’da Bir Rezidans ve J.G.Ballard’ın “Gökdeleni”*

An Overview of the Human-Technology Relationship Over a Field Study and a Science Fiction: a Residence in Ankara And J. G. Ballard’s “High-Rise”

Fatma TUNÇER¹

Abstract

This text focuses on a comparison of the social roles of technologies on the basis of similarities and differences between High-Rise, the novel written by James Graham Ballard and the observations based on the field research that was conducted in a residence in Oran, Ankara between 2017-2018. This study deals with the various relationships and interpretations attributed to technologies by those, who are living in buildings that were equipped with various technological tools. What makes a fictional novel meaningful in the context of this

Öz

Bu metin, 2017-2018 yılları arasında Ankara’nın Oran semtindeki bir rezidansda gerçekleştirilen alan araştırmasına dayalı gözlemlerle, James Graham Ballard’ın Gökdeleni romanı arasındaki benzerlikler ve farklılıklar temelinde teknolojilerin sosyal rollerine dair bir karşılaştırmaya yer vermektedir. Bu çalışma, çeşitli teknolojik araçlarla donatılmış binalarda yaşayanların teknolojilerle kurdukları ilişkileri ve teknolojilere atfettikleri anlamlandırmaları işlemektedir. Bir kurgu romanını bu çalışma bağlamında anlamlı kılan husus, romanda

¹Fatma Tunçer, Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Antropoloji, ftuncer@ankara.edu.tr, Orcid: 0000-0003-0381-2939

* Bu çalışma, Fatma Tunçer tarafından Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Antropoloji (Sosyal Antropoloji) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı’nda hazırlanmış ve 22.06.2018 tarihinde kabul edilmiş olan Rezidans Yönetiminde Sakinler ve Hizmet Verenlerin Teknoloji İle Kurduğu İlişkiler Bağlamında Gündelik Yaşam adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

study are that the differences in the way of accessing to the technological tools and the class positioning based on those differences that is found in the novel is also observed among the occupiers in the residence where the field research was completed. Within this scope, the social roles of technologies and concepts that refer to each other such as positioning of social classes, status, prestige, power and potency will be parallelly opened up in a discussion between a fictional work and a field study. This study aims to show that technologies play a functional role in the operation of the class positioning. Additionally it is intended to demonstrate that the technologies, which can be an indicator of the individual's status and economic power, in turn, can be the tools that help residents to gain authority and privilege among others.

Keywords: Residence, James Graham Ballard, High-Rise, Human-Technology Relationship, Positioning Of Social Class

görülen teknolojik araçlara erişim biçimlerindeki farklılıklar ve bu farklılıklara dayalı sınıfsal konumlanmanın rezidans sakinleri arasında da görülmesidir. Bu kapsamda teknolojilerin sosyal rolü; sınıfsal konum, statü, prestij, güç ve iktidar gibi birbirine işaret eden kavramlar, paralel bir şekilde hem bir kurgu eser hem de alan araştırması üzerinden tartışmaya açılacaktır. Sınıfsal konumlanmanın işleyişinde teknolojilerin işlevsel bir rol üstlendiğini göstermeyi amaçlayan bu çalışma, dışarıya karşı bireyin statüsünün ve ekonomik gücünün göstergesi olabilen teknolojilerin, sakinler arasında da kişilere otorite ve ayrıcalık kazandırabilen araçlara dönüşebileceğini ortaya koyabilmeye yöneliktir.

Anahtar kelimeler: Rezidans, James Graham Ballard, Gökdeleni, İnsan-Teknoloji İlişkisi, Sınıfsal Konumlanma

Giriş

2016 senesinde Yüksek Lisans programı kapsamında bir dersi ortak aldığım arkadaşlarımdan M., eğitim hayatı dışında Ankara Oran'daki bir rezidansta danışmanlık yapıyordu. Ders aralarında işlerinin yoğunluğundan bahseden M., aynı zamanda rezidans hakkında bizleri de bilgilendirmiş oluyordu. Rezidans; Danimarkalı, Kuveytli, İranlı, Amerikalı, Japon ve İngiliz gibi farklı ulustan insanların yaşadığı bir yapıydı. Teknik ekip ve güvenlik gibi farklı birimlere bünyesinde yer veren binada sakinlerin hizmet verenler arasında en çok iletişime geçtiği çalışan grubu, M.'nin de aralarında bulunduğu danışmanlardı. Bu yüzden danışmanların yabancı dil bilmeleri işe alınma kriterlerinin başında geliyordu. Rezidans sakinlerini ve konukları karşılamakla görevli danışmanlar, aynı zamanda onların sorunları ve isteklerini dinleyen ve çözüm üreten kişilerdi. Örneğin, dairesiyle ilgili teknik sorun yaşayan herhangi bir sakin, danışmanlarla iletişime geçiyor, onlar da sorunun çözümüne yardımcı olmak için teknik servisi bu konuda yönlendiriyordu. Bu gibi sorunların çözümüne yardımcı olmaktan,

sakinlerin çocukları için aktiviteler düzenlemeye, kargoları ücretsiz olduğu sürece teslim almaya, taksi çağırma kadar birçok hizmeti sağlayanlar da danışmanlardı.

M.’nin anlattıkları bana geleneksel konutlardaki kapıcılık mesleğini anımsatmıştı. Bu tür bir danışmanlık işi ile “geleneksel kapıcılık” mesleği arasında bir karşılaştırma yapmaya başlamıştım zihnimde. Çevremde gördüğüm kadarıyla apartman sakinlerinin temizlik işlerinden, fatura yatırmaya, ufak tefek tamir işlerinden, eşya taşımaya kadar istek, ihtiyaç ve sorunları ile ilgilenenler de kapıcılardı. Danışmanlık işi “modern kapıcılık/yeni kapıcılık” olarak ele alınabilir miydi? Bu karşılaştırmanın gerçekte ne kadar karşılığı olduğunu, örtüşen ve örtüşmeyen yanlarını bilmiyordum tabi. Ama M., üniversite mezunu olması, İngilizce bilmesi ve yüksek lisans yapıyor olmasından dolayı yaptığı işe farklı anlamlar yüklüyordu. Bu farklar, danışmanları “modern kapıcı” olarak görmeme engel teşkil edecek önemli ayrıntılar mıydı?

2017 yılında rezidans alan çalışmalarına başladım. Her ne kadar birtakım önsel sorularla alana gitmiş olsam da alanda zaman geçirdikçe ve araştırma konusu araştırılıp geliştirilince rezidansla ilgili bende merak uyandıran konular dönüşüme uğradı. Sakinlerin hizmet talepleri ve hizmet verenlerin bu talepleri karşılama biçimleri gibi gündelik pratikler, çalışmamda odaklandığım mevzu olmayı sürdürdü. Ancak bu süreç, rezidans sakinleri ve çalışanlar arasında kurulan ilişkilerle sınırlı kalmayıp, insanların çevresini saran teknolojik araçlarla kurdukları ilişkileri de kapsamaya başladı. Rezidans gündelik hayatın önemli bir parçasını oluşturan, iş bölümünün sistematik işleyişi için bir model sağlayan teknolojiler söz konusu uzamın ayrılmaz bir parçasıydı.

“Akıllı bina” olarak nitelendirilen rezidans, sakinlerin beklemesini önlemek için tasarlanmış yüksek hızlı asansörler, en ufak ısıda devreye giren hassas yangın alarmları, kendi kendini temizleme özelliğine sahip havalandırma sistemleri, aydınlatma için akıllı sensörler, güvenlik ya da gözetim için gerekli kameralar mevcuttu. Rezidansın satış ofisi çalışanlarının aktardıkları bilgiye göre, daire içinde lokal sıcaklığı ayarlayan otomatik tablet sistemi gibi kontrol ve müdahale sistemleri bulunuyordu. Akıllı tablet sistemine daire sakininin telefon numarası kaydediliyor, kişi dairesinde olmadığı zaman ısıtma, soğutma ve ışıkların kontrolü gibi durumları sesli ya da mesaj yoluyla öğrenebiliyordu. Uzaktan erişimle klima, panjur ya da otopark kapılarının açılıp kapatılabildiği konutlar da mevcuttur. Ama burada konfor ve güvenlik sunulurken, tasarruf da sağlayan teknolojik bir yapı söz konusuydu. Rezidans, bina içindeki ve dışındaki koşulları algılayarak ve enerji kullanımını en aza indirerek verimli, konforlu ve güvenli bir ortamın oluşturulmasını sağlıyor, aynı zamanda sakinlerin uzak bir lokasyondan kendi mekânlarının takip ve kontrolünü sağlayan araçlarla etkileşimini mümkün kılıyordu. Kısaca rezidans, bilgi-haberleşme ağlarından, konfor, güvenlik ve tasarrufun sağlanmasına dek çeşitli standartları içinde barındıran ve kendi kendine yetebilen bina olma özelliğiyle “akıllı” bir binaydı.

Rezidans, alışveriş merkezi ve sosyal tesisler gibi sakinlerin ihtiyaçlarını dışarı çıkmadan giderebilecekleri bir sisteme sahipti. Danışmanlık ve güvenlik, giriş katında bulunuyordu. Giriş katın üzerinde “sosyal kat” diye adlandırılan birinci sosyal katta teknik bakım ve onarım tesisleri vardı: bu

katın koridorlarında klima teknik servis, asansör teknik servis, teknik hacim ve su deposu gibi yazıların yer aldığı çok sayıda kapı yan yana sıralanmıştı. Sosyal iki katı; yüzme havuzu, hamam, sauna, masaj odaları, fitness, basketbol, masa tenisi, bilardo ve sinema salonlarını içeren sosyal tesislere ayrılmıştı. Sosyal üç katında yönetim ofisi, rezidans hakkında müşterileri bilgilendiren satış ofisi, yönetim ile ilgili kararların alındığı toplantı odaları ve çocuk oyun salonları vardı. Aynı zamanda çalışanlardan edinmiş olduğum bilgilere göre rezidans sakinlerine alışveriş servis hizmetinden, araç kiralama, uçak rezervasyon, ulusal ve uluslararası kargo, kuru temizleme, bebek/çocuk bakıcılığı, doğum günü organizasyonu gibi hizmetlere varan pek çok imkân tanınıyordu.

Bina içindeki sistemlerin verimli bir şekilde işlemesi, hizmet verenlerin doğru bir şekilde koordine edilmesini gerektiriyordu. Muhtemelen M.'nin işine farklı anlamlar yüklemesinin nedeni, geleneksel kapıcıların yükümlülüklerinin rezidansta işbölümü ile farklı birimlere ayrılması ve teknoloji kullanımının ön plana çıkmış olmasıydı. Katların temizliği ile temizlik ekibi; klima, asansör, ışıklandırma gibi araçların bakım, onarım ve kontrolüyle teknik ekip ilgileniyordu. Danışmanlar, telefon dışında "e-yönetici" isimli program üzerinden sakinlerin talep ve sorunlarıyla ilgileniyor ve gerekli birimlere durumu aynı program üzerinden bildiriyorlardı. Güvenlik, bilgisayarlara yüklenmiş kamera sistemi uygulaması ile giriş katını, rezidansın dört katlı otoparkını ve her bir kata ait koridorları izliyordu.

Satış ofisinden edindiğim bilgilere göre, yüz seksen beş metre yüksekliğindeki rezidans, kırk sekiz katlıydı ve üç yüz altı daireden oluşuyordu. Binada 2+1'den başlayan ve 7+1'e kadar devam eden farklı seçeneklerde daireler mevcuttu. Bu daireler; balkon sayısı, metrekaresi ve dairenin manzarasına göre farklı tipte seçenekleri içeriyordu. Örneğin, kırk yedi ve kırk sekizinci katta 7+1'den oluşan, "penthouse" denilen altı yüz metre kare genişliğinde, Ankara manzarasına her açıdan bakan panoramik görüş açısına sahip iki tip daire vardı. Satılık ve kiralık daire seçenekleri sunan rezidans, kiralık dairelerin fiyatları beş bin ila on bin Türk Lirası arasında iken, satılık dairelerin fiyatları üç milyon ve on milyon Türk Lirası arasında değişiyordu. Çalışanlarca dile getirilen "üst kat-alt kat" ayrımında üst kat, kırkinci kat ve üzerindeki dairelere; alt kat ise kırkinci kat altındaki dairelere karşılık geliyordu ve üst katlara doğru daire fiyatları artış gösteriyordu.

Konsolos, büyükelçi, milletvekili, doktor, avukat, mühendis, şirket sahipleri, NATO'ya bağlı askerler ve farklı spor branşları ile ilgilenen sporcular gibi çeşitli meslek gruplarına mensup sakinlerin daire tercihleri; maddi gelir düzeyi, mesleğe bağlı olarak şehirde kalma süresi, saygınlık ya da statü gibi farklı nedenlere bağlı olarak değişiklik arz ediyordu. Örneğin askerler ve sporcular bir yılına kiralanan dairelerde otururken, "şehir manzarasına her açıdan bakmanın hazzını yaşamak isteyen" Ş. gibi şirket sahipleri üst katlarda oturuyordu. Meslek gruplarının sınıf farklılıklarının göstergesi olarak ele alan Pierre Bourdieu (2015: 159) elde edilen gelir miktarının yanı sıra üst düzey mesleklerin kişiye belli bir saygınlık ve statü kazandırdığına değinir. Bu da akabinde bireyleri ya da grupları toplumsal saygınlık ölçütlerine göre derecelendirmeye neden olan sınıf farklılıklarını meydana getirmektedir. Sınıf göstergesi olarak ele alınabilecek meslek grupları, dışarıya karşı simgesel bir dayatma işlevi görebilse de rezidans sakinlerinin

kendilerini meslekler üzerinden ayrıştırdıklarını söylemek pek mümkün değildi. Daha ziyade her bir katın hiyerarşiye işaret ettiği rezidans, üst kat-alt kat ya da kiracı-daire sahibi gibi ayrımlar ve sakinlerin binanın teknolojik imkânlarını kullanma konusundaki önceliklerinin değişmesi üzerinden işleyen sınıfsal konumları söz konusuydu. Rezidansın sunduğu imkanlara erişim, rezidans sakinlerinin tamamı için geçerliydi. Ama alt katlarda yaşayan kiracılar, daire sahibi olan üst kat sakinlere göre teknolojik imkânlardan daha sınırlı faydalanıyordu. Örneğin, park yeri sayısı oturlan dairelerin metrekaresine ya da kişinin sahip olduğu daire sayısına göre değişiyordu. Otoparkta asansörlere yakın yerler, üst kat sakinlerin araçlarına ayrılıyordu. Bina içinden alışveriş merkezine doğrudan geçişi sağlayan özel tanımlı kartlar, üst kat sakinleri için birden fazla çıkartılıyordu.

Bu kapsamda bu çalışmada aynı uzamı paylaşan sakinlerin teknolojilere erişim biçimlerinde görülen farklılıkların işaret ettiği anlamlar üzerinden insan-teknoloji ilişkilerinden bahsedeceğim. Teknolojileri kullanma konusunda üst kat sakinlerine ya da daire sahiplerine tanınan ayrıcalıkların bina içinde bir hiyerarşi oluşturması ve bunun beraberinde getirdiği sınıfsal konumlanma çalışmanın odağında yer alıyor. Bu bağlamda James Graham Ballard'ın 1975 yılında kaleme aldığı, sınıfsal konumlarına göre insanların yerleştikleri gökdelende insanların teknoloji ile kurdukları ilişkileri ve anlamlandırmaları işe koşan Gökdeleni (2015) isimli bilimkurgu niteliği taşıyan romanı da bizim açımızdan hayli anlamlı görünüyor. Biri bilimkurgu bir anlatı, diğeri ise alan çalışmamdaki gözlemlerime dayanan gerçek bir rezidans hikâyesi arasında ilerleyerek insan-teknoloji ilişkileri ve teknolojiye yüklenen anlamları sınıfsal konum, statü, prestij, güç ve iktidar gibi birbirine işaret eden kavramlar üzerinden ele alacağım. Çünkü Ballard'ın romanındaki gökdelende olduğu gibi, alan çalışmamı yürütmüş olduğum rezidans da teknolojik araçları kullanma biçimlerinde görülen eşitsizlikler ile işleyen sınıfsal konum, üst kat sakinlerine tanınan ayrıcalıklarda ifadesini buluyor ve sakinlerin hiyerarşik olarak bina içinde ayrışmalarına işaret ediyordu. Bu çerçevede bu çalışmada rezidans gündelik hayatın önemli bir parçasını oluşturan teknolojilerin sosyal rolü, aynı uzamı paylaşan sakinlerin teknolojilere erişim biçimlerinde görülen farklılıklar üzerinden ele alınacak ve yine teknoloji kullanımındaki önceliklerin değişmesi olgusunun sınıf farklılıklarına dayalı bir dünya yarattığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Sembolik Ayrımları Teknolojiler Üzerinden Okumak

Doktor, akademisyen, vergi müşaviri, müdür ve reklam ajansı sahiplerinden oluşan ve sakinlere huzurlu ve güvenli bir yaşam vaadi sunan Ballard'ın hikâyesindeki gökdelen; şehrin kalabalık sokaklarını, trafik sıkışıklığını arkalarında bırakmak isteyenler için Londra'nın merkezine üç kilometre uzaklıkta yer alır. Alışveriş merkezinden ilkokula, restorandan havuza, bankasından kuaförüne kadar ihtiyaç duyulacağı varsayılan her şey ve her türlü hizmet, bu büyük yapıda yaşayan insanlara sunulmuştur. Teknolojik araçlarla donanmış ve teknolojinin sunabileceği yaşam şekilleri arasında en azından birine işaret eden bu durumun benzerine alan çalışmamı yürüttüğüm rezidans da rastlanıyordu. Rezidansa ait internet sayfasında "hayallerin, prestijin ve yaşam standardının yükseldiği" iddiaları ile temsil edilen bina, sakinlere güvenlik, sosyal tesislere yerinde erişim kolaylığı ve "lüks" bir

yaşam gibi vaatlerde bulunuyordu. Yapılan görüşmeler neticesinde sakinlerin beklentilerinin “birden çok sosyal tesise tek bir çatı altında erişim sağlamak, teknik sorunlarla ilgilenmek gibi işlerden muaf olmak, prestij ve statü elde etmek” yönünde olması da rezidansın vaatleri ile örtüşüyordu. Rezidansta yaşayanlar, tıpkı Gökdeleni sakinleri gibi farklı imkânlar dâhilinde rezidansın kendilerine “yeni” bir yaşam sunacağı inancıyla bu rezidansı tercih etmiş olmalıydı.

Gökdeleni gibi rezidansın konumu da şehrin görece uzağında yer alıyordu: Şehrin devamıydı ama bir yerde sonundaydı da. Şehir merkezinde kullanılan noktalardan uzaktı ama her türlü hizmetin bina içinde yer alması ile adeta kendi başına bir şehir uzamıydı. Rowland Atkinson ve John Flint (2004: 877-878) kentin yerleşim alanından görece uzağına inşa edilen ve çeşitli tesislere bünyesinde yer vererek yüksek gelire sahip insanların sosyal temastan kaçınmak, kendilerini geniş bir kitleden uzak tutmak ve güvenliklerini teminat altına almak için kendi yaşam alanlarını kurdukları konutlardan “kapalı topluluklar” olarak söz ederler. Gökdeleni ve rezidansın hem şehirdeki konumları hem de gündelik hayatı meşgul eden gereksinimlerin ve hizmetlerin kendi içlerinde sunuluyor olması da “kapalı topluluklar” bağlamında değerlendirilebilir.

Büyükelçilik binaları, alışveriş merkezleri ve yüksek katlı site konutlarıyla çevrelenen bir alana inşa edilmiş rezidans, binanın ve rezidans sakinlerinin güvenliği ayrı bir önem teşkil ediyordu. Salt rezidansın içerisine yönelik önlemlerle sınırlı kalmayan güvenlik tedbirleri dışarıda da emniyet güçleri tarafından sağlanıyordu. Çalışanlara göre rezidansın yüz metre ilerisindeki gecekondu, kişisel güvenliğe tedbir olarak güvenlik güçlerinin varlığını gerektiriyordu. Rezidansın güvenlik personeli K., gecekondu mahallelerinin potansiyel suç alanı olarak kriminalleştirilmesini “Rezidansın da içinde bulunduğu mahalle sakinleri suç işlese bakmazlar; güvenlik ve polisler, sakinlere karşı bir saldırı olur mu diye bekliyorlar” diyerek ifade etmişti. Bina, sokak, mahalle, semt gibi kentsel birimlerin, ekonomik ve sosyal statülerle perçinlenen sınıfsal konumlandırmaların mutlak bir toplumsal uzlaşma içinde yatışamayacağına işaret eden karşılaşmaların odağında yer aldığı bir örnek de Gökdeleni romanından verilebilir. Londra’nın kullanılmayan rıhtım alanlarının bulunduğu iki buçuk kilometrelik bir alana inşa edilen Gökdeleni de farklı mimarisi ile çevresinde bulunan 19. yüzyıldan kalma taşlı evlerden kendini ayırır. Birbirinin aynısı beş ayrı binadan oluşarak Viktoryen tarzı evlere karşı bir bütünlük sergileyen Gökdeleni ile gecekondu mahallesinin “çarpık” evleri arasından kırk sekiz kat boyunca yükselerek ayrı bir kent imgesi oluşturan rezidans, Richard Sennett’in Gözün Vicdanı (1999: 52) isimli kitabında değindiği gibi şehrin düzensiz ve karmaşık yapısına karşılık “kontrollü” bir kent imajı yaratıyor görünür. Sennett için bu “kontrollülük”, aynı zamanda şehrin silüeti üzerinde güç ve otoriteyi görünür kılar. Gökdeleni kentsel imgesinde sabitlenmiş güç ve otorite, Dr. Laing’in gökdelenlerin güneşe meydan okuduğunu düşünmesinde karşılığını bulurken, rezidansın muhitini izleyen kameralar, güvenlik personeli, emniyet güçleri ve rezidansın kendisi çevresine karşı örülen “duvarlar” gibiydi. Fiziksel olabildiği gibi sembolik olarak da örülebilen duvarların, insanların birbirlerini tehdit olarak varsaymasından dolayı karşılıklı bir uyarıcı işlevi gördüğü (Sennett, 1999: 15) ve aynı zamanda etrafa “otoriter” bir duruş sergilediği de söylenebilir. Kameralar, güvenlik güçleri gibi tematik unsurların yanı

sıra rezidansın "artalanıyla tezatlık oluşturan belirgin formu ve uzamsal konumunu öne çıkaran fiziksel karakteristiği" (Lynch, 1960: 78-79) rezidansı güçlü bir yapıya sahip gösteriyordu. Ama bu durum duvarların aşamadığı anlamına gelmemeli. Rezidansın bulunduğu konumda kamuya açık alışveriş merkezlerinin varlığı, sınır ihlallerine neden olmaktaydı. İsteyen herkes buraya gelip, alışveriş yapabilir ve zaman geçirebilirdi. Bu sebeple sakinlerin sosyal temastan kaçınmalarını ve dış dünyadan kendilerini soyutlamalarını sağlayacak "kendi içine kapalı, mutlak bir kendilik" (Simmel, 2015: 17) oluşturan "izole" bir toplumdaki bahsetmek mümkün görünmüyordu.

Rezidansın şehirdeki konumu ve mimarisi ile yaratmış olduğu ayrım, rezidansa ait teknolojik araçların kullanıcılara ayrıcalık tanınması üzerinden de okunabiliyordu. Bir alışveriş merkezi ile bütünleşik rezidanda sakinler, kendilerine rezidans yönetimi tarafından tahsis edilmiş özel tanımlı kartlar ile bina içindeki özel tanımlı kapılara kartlarını okutup, doğrudan alışveriş merkezine geçiş yapabiliyorlardı. "Özel tanımlı kartlar sayesinde alışveriş merkezine dışarıdaki insanların kullanmadığı bir yolla gidebilirsin. Elinde X (rezidansın ismi) yazılı kartlar var, kapıya okutuyorsun seni alışveriş merkezine çıkarıyor, işte bu kadar basit" diyen rezidans sakinlerinden S.'nin belirttiği gibi, rezidanda içeri ve dışarı arasında ilişki kuran özel tanımlı kartlar, sakinlere ihtiyaçlarını bina içinde hızlı ve kolay bir şekilde karşılama fırsatı sunuyordu. Akıllı tabletlere entegre edilen alışveriş servis hizmeti uygulaması ile siparişlerini market görevlilerine ileten sakinler, dairelerinden çıkmadan da alışverişlerini yapabiliyorlardı. Farklı fonksiyonları bünyesinde barındıran rezidanda; tesislere yerinde erişilebilirlik, sakinlerin gündelik deneyimlerini aynı mekânda gerçekleştirilebilmelerine imkân tanıdığı gibi farklı teknolojilerle sunulan kesintisizlik, zaman-mekân ilişkisinin daha verimli kullanımını sağlıyordu. David Harvey'in (1989: 240) "zaman-mekân sıkışması" olarak adlandırdığı bu durum, gündelik yaşamdaki mekânsal uzaklıkların teknolojik araçlar vasıtasıyla aşılması anlamına geliyordu. Öte yandan sakinlerce "zenginlik, lüks, konforlu bir yaşam" gibi anlamlar yüklenen teknolojiler, bireyin sosyal statüsünü ve ekonomik gücünü teşhir edebileceği bir gösterge haline gelebiliyordu. Özellikle özel tanımlı kartların rolü, sakinlerin gözünde sadece kendine özgü verimliliğinde karşılık bulmuyor, algılanan prestijin bir parçası olarak da kendini gösteriyordu. Bu durum, teknolojilerin yalnızca verimlilik ve üretkenliğe katkı sağlamayıp, aynı zamanda güç ve otorite biçimlerini somut bir şekilde ortaya koyabileceklerine değinen Langdon Winner'ın "politik araçlar" (1986) olarak nitelendirdiği teknolojileri akla getiriyordu. Winner'a göre (1986: 25) ekonomik ve sosyal güçler tarafından şekillendirilip, anlamlandırılan teknolojiler, gücü ve ekonomiyi elinde bulunduranlar tarafından otoritelerini ve ayrıcalıklarını gösteren araçlar olarak kullanılabilirler. Bina içinden alışveriş merkezine doğrudan giriş yapabilmek için tasarlanmış kapılar ve özel tanımlı kartlar sayesinde rezidans sakinleri, kamuya açık alışveriş merkezine dışarıdan gelen müşteriler gibi X-Ray cihazından geçemediklerini ve detektörler ile aranmadıklarını söylüyorlardı. Bu bağlamda hayatı kolaylaştırmaya yönelik işlevselliği yanında belirli güç, iktidar ve yetki biçimlerini somutlaştıran teknolojiler, bina sakinlerini dışarıdakilerden farklı kılma konusunda da bir rol üstlenebiliyordu. Temel hayat koşullarındaki farklılıkların refah beğenileri ile zorunluluk beğenileri arasındaki farka dayandığına ve bunun da statü ayrımına neden olduğuna değinen Bourdieu'nun işaret

ettiği gibi (akt. Swartz, 2018: 232) zorunluluktan ziyade bir yaşam biçimi haline gelen özel tanımlı kartlar ile rezidans sakinlerine tanınan ayrıcalığın, dışarıya karşı simgesel bir iktidar uyguladığı da söylenebilir.

Teknolojinin varlığı ile dışarıya karşı bir nevi "biz ve onlar" ayrımının yansımaları, Gökdeleni isimli kısa hikâyede de karşımıza çıkar. Binada yaşayanların eğitim seviyeleri yüksektir, lüks otomobilleri vardır ve tarz giyimleriyle zarif bir şekilde döşenmiş dairelerinde sabahlara kadar süren partiler düzenlerler. Dışarıdaki kalabalığa karışmadan gökdelenin "güvenli" ortamında kendilerine ait havuzda gönüllerince eğlenir, marketlerinde alışveriş yapar ve yemeklerini binanın restoranlarında yerler. Sebastian Groes (2012: 126-127) gökdelen sakinlerinin şehir merkezinden uzakta yaşamalarını hem diğer insanlardan kendilerini soyutlamak hem de şehrin kısıtlayıcı öğelerinden uzak kalarak kendi "oyun alanları" nı kurmaları üzerinden okur. Ballard'ın temsili olarak Londra'nın merkezini emek ve kapitalist alanı, banliyöleri ise "boş zaman" alanları olarak ele aldığına değinen Groes'e göre, gündelik hayatı örgütleyen kapitalist sistemin çalışma üzerine kurulu akışı gökdelende kesintiye uğrar. Burada çalışmak, yerini eğlenceye bırakır. "Oyun alanlarındaki" partilere eşlik eden alkol kullanımı ve uykusuzluk, sakinlerin gökdelendeki gündelik hayat ritimlerinin bir parçasıdır. Her ne kadar Groes, banliyö ve merkez karşıtlığı üzerinden üretken-üretken olmayan ya da çalışma-boş zaman ayrımına başvursa da, banliyölerdeki "keyfe keder" yaşam tarzı kapitalist örgütlenmenin dışında değildir. Ballard; eğlence anlayışları, zevkleri ve hayat görüşleri ile "kusursuz" bir yaşam süren homojen bir insan topluluğundan söz eder görünse de gökdelende eşitsiz ilişkilerin ve sınıf farklılıklarının aşılması söz konusu olmaz.

Rezidans ve Gökdeleni'de Sınıfsal Konumlanma

Mekânın tasarımı ve sakinlere sunulan hizmetlerde önceliklerin değişmesi, sakinlerin oturdukları katlara göre sınıflandırılmalarına yol açmaktadır. Modern yaşamdaki sınıf nosyonu, Gökdeleni'de kapitalist dünyadaki denkliklerinden farklı bir tür sosyal ilişki ortaya koyar ve bu fark, mekânın ve fiziksel çevrenin düzenlenmesi ile vurgulanır (Ultav, 2006: 8). Söz konusu düzenlemelerin, Gökdeleni ve rezidansla teknoloji etrafında şekillendiği söylenebilir. Gökdeleni'de yüksek hızlı asansörler, sadece üst katta oturanların kullanımına açıktır. Otoparkta sakinlere ayrılan park yerleri, sakinlerin hangi katta oturduğuna bağlı olarak ayarlanmış ve binaya yakın olan park alanları üst katlarda oturanlara ayrılmıştır. Binanın otuz beşinci katındaki yüzme havuzundan ve oyun bahçesinden sadece üst kattakiler faydalanabilirken, şikâyetlerin dinlenmesi, sorunların çözümü gibi konularda da üst kat sakinlerine öncelik tanınmaktadır. Gökdeleni'de olduğu gibi, üst-alt kat ya da satılık-kiralık daireler ayrımı üzerinden rezidansın kırk sekiz katının kendi içinde hiyerarşik bir düzeni olduğu açıktır: balkon sayıları, metrekaresi ve dairenin manzarasına göre farklı tipte ve farklı fiyatlarda seçenек sunan rezidansla daire sahipleri genelde kırkinci kat ve üzeri katlarda yaşarken, kiracılar kırkinci kat altındaki katlarda yaşıyordu. Bina aidatları, sosyal tesislerin bakım ve onarımı için ödenen ücretler, dairenin metrekaresine ve bulunduğu kata göre değişiyor, metrekaresi daha geniş olan üst katlarda oturan sakinlerden daha fazla ücret alınıyordu. Üst kat sakinleri ile alt kat sakinlerinin teknolojik araçları kullanma biçimlerinde görülen farklılıklar, Ballard'ın Gökdeleni'indeki gibi rezidansın günlük

dinamizminde de kendini gösteriyordu. Sakinler arasında teknoloji kullanımındaki önceliklerin değişmesi ve üst kat sakinlerine tanınan ayrıcalıklar ise şunlardı: Park yeri sayısı, oturlan dairelerin metrekaresine ya da kişinin sahip olduğu daire sayısına göre değişiyordu. Otoparkta asansörlere yakın yerler, üst kat sakinlerin araçlarına ayrılıyordu. Bina sakinlerine tanınan alışveriş merkezine bina içinden doğrudan geçişi sağlayan özel tanımlı kartlar, yine üst kat sakinleri için birden fazla çıkartılıyordu. Daire sahibi olmak aynı zamanda gerektiğinde kuralların da ihlal edilebileceği anlamına geliyordu. Günün birinde sakinlerden biri rezidans aylardır süren tadilatın rahatsız olduğunu danışmana bildirip, tadilatı yaptıran kat sakinine bu durumu iletmesini istediğinde, ilgili sakin "benim orada dört dairem var, idare edilecek artık" deyip telefonu danışmanın yüzüne kapatmıştı. Rezidansta kişinin kaçınıcı katta oturduğuna bağlı olarak hem sakinlere sunulan hizmetlerin çokluğu değişiyor hem de üst kat sakinlerine ya da birden fazla dairesi olanlara karşı daha fazla müsamaha gösterilebiliyordu. Teknolojiler, ekonomik gücün göstergesi olabildiği gibi kişiye başkaları üzerinde hâkimiyet kurma yönünde otoriter bir duruş kazandırıyor ve rezidans sakinleri arasındaki ayrımı net bir şekilde serimleyebiliyordu.

Rezidans sakinleri teknolojinin nimetlerinden yararlanmadaki farklılıkları çok da önemser gibi görünmeler de Gökdeleni'de zaman içerisinde binada yaşanan ve her biri beraberinde bir diğerini taşıyan teknik arıza ve aksamalar, mekânın kullanımındaki güç ve egemenlik ilişkilerini daha görünür hale getirir ve açık bir sınıf savaşının yaşanmasına neden olur. Havalandırma sistemi arızalanır, elektrik sisteminde aksaklıklar olur, çöp kanalları tıkanır, asansörler kullanılmaz hale gelir, dairelerdeki elektrikli aletler işlemez olur. İnsanlar asansör kapılarını tekmelemek ve yangın kapılarını kırmak gibi binaya verdikleri her bir hasar ile binayı protesto etmeye başlarlar. Alt katlarda yaşayanlar, yukarıda yaşayan insanlara karşı hınçlarını, teknolojik araçlarla donanmış ve teknolojinin sunabileceği yaşam şekilleri arasında en azından birine işaret eden bu binadan çıkarırlar. Rezidans da yaşanan teknik arızalar, sakinlerin beklentileriyle örtüşmeyebiliyor ve Gökdeleni'deki gibi binaya zarar vermeye varmasa da sakinlerin hayal kırıklığına uğramalarına sebebiyet veriyordu. Rezidans sakinlerinden kimi, binanın giriş yerinin araba mezarlığına döndüğü konusunda memnuniyetsizliğini danışmanlara dile getiriyor, kimi ise bebek arabasını ya da ayakkabılarını kapı önüne bırakan komşusundan yakınıyordu. Kimi sakinin dairesinde sigorta atıyor, klimalar bozuluyordu. Kimi, kapı kollarının elinde kaldığından ya da duvarda kabarma meydana geldiğinden şikâyet ediyordu. Danışmanlar teknik servise haber veriyor, en kısa zamanda sorunun çözülebilmesi için gereken ne ise yapılmasına özen gösteriyorlardı. Ama sakinlerin sabırsız tutumları, bir şeylerin rayına oturmasının ve sorunların çözümünün zaman gerektirdiğini kabullenmek istemediklerini gösteriyordu. Bu durum, teknoloji vasıtasıyla başka bir hayatı satın aldığını düşünen insanların nezdinde bir çeşit "büyünün bozulması" anlamına geliyor gibiydi.

Rezidansın vaatleri doğrultusunda teknolojilerin kendilerine sunabileceği yaşam şekillerinden herhangi birine denk düşmeyen hususlar, binada ayda bir defa düzenlenen toplantılarda sakinlerin ufak çaplı münakaşa yaşamalarına neden oluyordu. Rezidans içi hizmet ve hizmet verenlerin yönetiminden sorumlu işletme müdürü B.'nin anlattıklarına göre tartışmalar, ısınma sorunu veyahut havalandırmaların iyi çalışmaması gibi genelde binanın teknolojik kusurları üzerine yaşanıyor. Gökdeleni sakinlerinin aralarındaki tartışmalara zemin hazırlayan teknolojik sorunlar, rezidans da sakinlerin tartışmalarının

arkasındaki temel unsurdur. Ancak ilk olarak binaya ve nihayetinde birbirlerine karşı mücadele edebilecekleri bir yaşam alanına dönüşen Gökdeleni'de teknik sorunlar ve hizmetlerde yaşanan aksaklıklar, binanın kusursuz olmaması ya da teknik arızalarla ilişkilendirilmemektedir. Teknolojik arızalardan üst kat sakinleri sorumlu tutulur. Sakinlerin teknolojiye ziyade birbirlerini suçlamaları, teknolojiye duydukları güvenden ziyade teknolojiye dair işlevselci bakış açısını yansıtmaktadır. Teknolojilerin nötr olduğunu ileri süren işlevselci bakış (Waelbers, 2011: 18) teknolojilerin etkilerinin iyi veya kötü bir şeyle sonuçlanmasını insanların onları daha iyi ya da daha kötü amaçlar için kullanmalarına bağlamaktadır. Nitekim üst kat sakinlerinin binanın teknolojik işlerinin idaresini en başından beri ellerinde tutmaları Gökdeleni içinde sınıf farklılıklarına dayalı bir dünya yaratır. Teknolojilerin işlevselliği, sakinlerin teknolojileri elde etme ve kullanma durumuna göre değişir. Üst kat sakinleri, kendi seviyelerinde görmedikleri ve binaya ait olmadıklarını düşündükleri alt kat sakinlerinin yukarı katlara erişimini engellemek için asansörlerin kontrol panellerine zarar verirler. Yangın kapılarını kilitlerler. Elektrik sistemlerini bozarlar. Üst kat sakinlerinin mevcut konumlarını ve ayrıcalıklarını koruma çabasına karşılık, alt kat sakinleri ise yukarı katlara çıkmaya çalışarak sınıf atlamaya ve statüyü eşitleme çabasına düşerler. Bu durum Bourdieu'nun (akt. Swartz, 2018: 251) hiyerarşik olarak konumlanmış insanları, bir toplumsal alan içerisindeki göreceli konumlarını korumaya ya da yükseltmeye yönelik stratejileri uygulayan aktörler çerçevesinde ele aldığı sınıf mücadelesine denk düşer. Rezidansta yaşanan mücadeleler, Gökdeleni'de olduğu gibi teknolojileri ele geçirmeye dayanan bir sınıf mücadelesine dayanmıyordu. Ancak iktidarlarını sürdürmek için teknolojik araçları birbirlerine karşı kullanma ve bunun sonucunda yaşanan tartışmaların şiddetli eylemlere dönüşme ihtimali vardı.

Rezidansta yönetimin el değiştirmesiyle yönetim kurulu üyelik mevki boş kalmış, yapılan toplantıda kat sakinlerinden A.'nın yönetim kurulu başkanı seçilmesine oybirliği ile karar verilmişti. Bir şirket sahibi olan A., hizmet verenlere göre idari işlerle ilgilenmek yerine liderlik rolü oynuyordu ve iş yerindeki üstünlüğünü bina içinde de sürdürüyor olmaktan oldukça memnun görünüyordu. Üye seçildikten sonra A.'nın havuzdan çıkmadığı ve gününün büyük çoğunluğunu sosyal tesislerde geçirdiği söylentiler arasındaydı. Rezidansda uzun bir süre gerginliğe sebep olacak olay da bu alanda yaşanacaktı.

Sosyal tesislerin bakım ve idaresinden sorumlu personelden dinlemiş olduğum olayın hikâyesi kısaca şöyleydi: Rezidansda havuzu kullanmanın kuralları vardı. Rezidans sakinleri önce duş alıp, bone taktıktan sonra havuzu kullanmalıydı. Günün birinde sakinlerden E., bir arkadaşıyla havuza gelmişti. Her ikisi de duşunu almıştı, ama E.'nin arkadaşı bone takma kuralına uymamıştı. Bu durumu fark eden A., havuza bone fırlatıp "bunu tak lan!" demişti. Sözdeki emir vurgusuyla beraber kullanılan argo kelime, E.'yi sınırlandırmaya yetmiş ve havuzdan çıkıp A.'nın üzerine yürümüştü. Uzun bir sözlü tartışmadan sonra E., orada bulunan cam sehpaye yumruğunu indirerek masayı parçalamış ve arkadaşını da alıp gitmişti. "Hırlı mısın hırsız mısın, sen kimsin? Seni buradan attıracağım" diye E.'nin arkasından tehdit içeren sözler savuran A., olayın ardından daire sakinlerinin kendi aralarında kurdukları WhatsApp grubuna kavga ettiği kişinin fotoğrafını paylaşmış, "hiç kimse bununla konuşmasın" diye yazmıştı. Hizmet verenlere göre bu kavganın sebebi, rezidans kurallarına uyulmamasından daha

fazlasıydı. Rezidansın kırk yedinci katında oturan daire sahibi A.'nın bu kadar ileri gidebilme nedenini E.'nin kiracı olmasına yoruyorlardı. Her ne kadar sakinlerce dile getirilmese de bu durum, bina sakinlerinin kendilerini "kiracı-daire sahibi" şeklinde kategorilere ayırdıklarının işareti gibiydi. Gökdelen'deki üst kat sakinlerin kendi seviyelerinde görmedikleri alt kat sakinlere, önceliğin kendilerinde olduğunu teknolojik araçların idaresini ele geçirmeleri üzerinden göstermeleri gibi rezidans da A., alt kat sakinine karşı tepkisini bone takmama mevzusu üzerinden göstermişti.

Sosyal Düzenlemeleri İşe Koşan Teknolojiler

Havuzda yaşanan kargaşadan haberdar olan rezidans sakinleri bu durumdan hayli etkilenmişti. Böyle bir olayın tekrar yaşanmasının önüne geçebilmek için yönetim kurulu üyeleri ve sakinlerin katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda yeni bir kural alınmıştı: Özel tanımlı havuz kartı. Bu yeni uygulama, sakinlerin yakınlarının havuzu kullanabilmesine engeldi ve çoğu sakinin canını sıkan şey, yaşanan kavgadan çok yeni bir kuralın daha kendilerine dayatılmış olmasıydı. Düşünölmüş ve akılcılaştırılmış uygulamalarla hem ikamet edenlere hem de hizmet verenlere birden fazla seçenek sunan rezidans teknoloji kullanımı, aynı zamanda belirli sosyal düzenlemeler gerektiriyor ve bu da insanlar üzerinde denetim kurmaya yol açıyordu. Gökdelen'in en üst katında oturan mimar Royal de tasarımına katkıda bulunduğu binanın başarılı olmasını en başından beri katı kurallara bağlar. Royal için gökdelende yaşamak kontrollü bir davranış tarzını gerektirmektedir. Nitekim rasyonelleştirilen bir toplum "disiplini, düzeni, sistematikliği, resmiliği, rutinleri, tutarlılığı ve metodik faaliyetleri vurgular" (Ritzer, 2016: 150). Öngörülemeyen olayların önüne geçebilmek, gerekli düzenlemeleri mecbur kıldığı gibi mekânsal planlamanın sistematik ilerleyişi de kurallara uymakla işler. Rezidans sakinlerin uymakla yükümlü olduğu kuralları şu şekilde örneklendirebilirim: Sakinlerin gerekli ödemeleri elden değil, banka üzerinden yapmaları zorunluydu. Daire önüne ayakkabı, çocuk arabası gibi eşyaları bırakmak yasaktı. Her sakin, aracının plakasına göre otoparkta kendisine tahsis edilen yere aracını park etmeliydi. Yönetim tarafından kat mülkiyeti esaslarına göre belirlenen kuralların yanı sıra söz konusu denetimin teknolojik boyutu da vardı. Sakinlerin binaya giriş yapabilmeleri için döner kapıyı, yukarı katlara çıkabilmeleri için yüksek hızlı asansörleri kullanmaları gerekiyordu. Özel tanımlı kartlar olmadan bina içinden alışveriş merkezine geçiş yapamıyorlar ve havuzu kullanamıyorlardı. Bunların hepsi teknolojinin insan eylemlerine yön verdiğini göstermekle beraber, sosyal kullanım biçimlerinin teknolojiler üzerinden kurulduğuna da işaret ediyordu.

Teknolojik sistemler ve mekâna ait kurallar, her daim istenilen şekilde işlemeyebiliyordu. Teknik açıdan her şey düşünölmüş ve eylemler akılcılaştırılmış davranışlara dönüştürölmüş de olsa öngörülemeyen olayların varlığı kaçınılmazdı. Zygmunt Bauman'ın belirttiği gibi rasyonellik, "düzenin inkârı olan müphemlik" i (2014: 209) ortadan kaldırmaya yetmiyordu. Aksine karışıklık hep vardı. Her sorunun çözümü başka bir soruna sebep olduğu gibi her bir düzenleme de başka bir düzenlemeyi gerekli kılıyordu. Klimaların bozulması, sigortanın atması, kapı kollarının elde kalması, duvarda kabarma meydana gelmesi gibi teknik ve tasarım hatalarının yanı sıra havuzda bone takma kuralına

bilinçli ya da bilinçsizce uyulmaması ve sonucunda yaşanan tartışmada olduğu gibi, kimi zaman teknoloji ile ilişkilerde insan iradesi ön plana çıkabiliyordu. Öte yandan rezidansta kimi sakinlerin kapı önlerine ayakkabı bırakmakta ısrarcı olmaları, günün herhangi bir saatinde tadilat yaptıran sakinlerin diğer sakinleri rahatsız etmesi, bina önüne araçlarını park etmeleri denetim ve kurallara karşı sakinlerin farklı stratejiler geliştirdiklerinin göstergesiydi. Disiplin, düzen, tutarlılık ve sistematikliği sağlama almaya yönelik bu tür akılcılaştırmalar, Gökdeleni içinde de yeni direniş ve mücadele uygulamalarını beraberinde getirmektedir. Toplumun belirli bir kesiminin çıkarlarını temsil eden binada rasyonelleştirilen uygulamalar ve teknolojiler, güçlü gruplar tarafından kontrol edildikleri ölçüde kendilerine ait egemenlik alanları yaratmaktadır. Ancak bu egemenliğin meşruluğu alt kat sakinlerince kabul görmez. Mekân, çatışmaların gözlemlenebileceği bir alanı oluşturur. Binanın özellikleri ile sakinlerin istekleri arasındaki çelişkiler, çatışmalara sebep olur. Çatışmalar, binanın ikinci katında oturan Richard Wilder'ın, otuz yedinci katta oturan bir televizyon aktrisinin köpeğini havuzda boğarak öldürmesi, üst kat sakinlerin yukarı kata çıkmaya cüret eden sakinleri hırpalaması, sakinlerin birbirlerinin dairelerini yağlamaya başlaması gibi daha şiddetli eylemlere dönüşür. Gökdeleni'de denetimin kontrolden çıkması insanların alışlagelmiş olandan farklı davranmalarına hız kazandırır. Gökdeleni sakinleri boş şişeleri, izmarit gibi kişisel atıkları rastgele her yere atmaya başlarlar. Yüzme havuzunun giderek sararan suyunda çöpler yüzer. Yangın kapıları kırılır, asansör lobilerindeki ankesörlü telefonlar sökülür, tırabzanlar parçalanır. Jonathan Davies (2018: 1748) Ballard'ın özgür bir eylemin ifadesini mümkün kılmak için binanın kendisini ve teknolojik araçları bir model olarak tasvir ettiğini söyler. Ama Ballard, Gökdeleni'i sınıf farklılıklarını göstermek için bir metafor olarak kullanmıştır. Farklılıklara ve çeşitliliklere kapalı olma anlamında nötr kentlerden bahseden Sennett (1999:77) gökdelenleri nötrle edici güçler olarak görse de, teknoloji üzerinden Gökdeleni'in sınıf farklılıklarına dair bir toplum eleştirisini temsil ettiği söylenebilir.

Sonuç Yerine

Biri kurgu, diğeri alan çalışmamdan edindiğim gözlemlerime dayanan "gerçek" bir rezidans hikâyesi arasında ilerleyen bu çalışmada, her iki binada yaşayanların teknolojilere atfettikleri ilk ve temel anlamın faydacı bir bakış açısını yansıttığı söylenebilir. Bu faydacı bakış açısının temelinde teknolojilerin gündelik hayatı kolaylaştıran işlevselci yönü ön plana çıkmaktadır.

Teknolojileri "verimlilik" ve "ilerleme" ile eş değer tutan araçsalcı yaklaşım, teknolojileri her alanda sınırsız güce giden bir yol olarak kullanma eğilimindedir. Teknolojik ilerleme; insanların performansını, hızını ve verimliliğini artırması yönünde insanlara daha fazla imkân tanır ve daha fazla şey yapabilmeye olanak sağlar (Tiles&Oberdiek, 2014: 251). Bu bağlamda hem alan çalışmasında hem de Gökdeleni isimli romanda sakinlerin teknolojiler ile kurdukları ilişkilerin enstrümentalist terimlerde ifadesini bulduğu görülür. Gökdeleni'de teknolojilerin sağladığı çeşitli sosyal imkânlarla yerinde erişim kolaylığının, sakinleri cezbeden unsurların başında gelmesi gibi, rezidansda da hayatı kolaylaştırma, performans, hız ve verimlilik üzerinden teknolojiler anlamlandırılıyordu. "Rasyonel olarak ulaşılan

yöntemlerin toplamı ve insan faaliyetinin her alanında elde edilen verimlilik" (1964: xxv) olarak akılcılaştırılan her unsura "teknik" anlamı yükleyen Jacques Ellul'a göre her şey verimlilik uğruna araçsallaştırılabilir. Gökdeleni'deki gibi rezidans da bir amaca hizmet etmek ve o amacı tamamlamak üzerinden teknolojilere salt bir araç olarak yaklaşılması, teknolojilerin sosyal rolüne dair işlevselci bir yaklaşımın yorumuydu. Gündelik hayata yön veren teknik ve teknolojiler vasıtasıyla rasyonel planlama ile elde edilen verimlilik sayesinde arzu edilebilir sonuçlara ulaşılabileceği varsayılıyordu.

Teknolojiye sahip mimarisi, birden çok hizmeti sakinlere sunan örgütsel yapısı ve yönetim şekli ile hem rezidans da hem de gökdelende bireylerin gündelik hayatına dâhil olan teknolojilerin rolü sadece rasyonel düzenlemenin kendine özgü verimliliğinde karşılık bulmaz. Zira teknolojilerin bir sosyal rolü de saygınlık, statü, zenginlik, lüks, prestij gibi anlamlarla örülü oluşudur. Bu örülü anlamlar dolayısıyla birey; şehirdeki konumu, görünümü ve güvenlik ağı ile çevresine karşı statüsünü ve ekonomik gücünü teşhir ediyordu. Bina içinde ise teknolojik araçları kullanma konusunda önceliklerin değişmesi üzerinden işleyen ayrımlar söz konusuydu. Oturulan kata göre teknolojik araçlara erişimdeki öncelik, Gökdeleni'de olduğu gibi rezidans da kişilerin kendilerini ayrıcalıklı kılmalarına yönelik alan açıyordu. Sakinlere sunulan hizmetlerde ve teknolojik araçları kullanma biçimlerinde üst kat sakinlerine tanınan ayrıcalıklar ile ortaya çıkan sınıfsal konumlanma; kişiye imtiyaz kazandırıyor ve sakinler arasındaki ayrımı serimleyebiliyordu. Hayatı kolaylaştırma yönünde işlevsel bir rol üstlenen teknolojiler, iktidar biçimlerini somutlaştırarak sınıfsal konumlanmanın işleyişinde de rol üstlenebiliyordu.

Hem Gökdeleni hem de rezidans da teknolojinin işlevi verimli, güvenli, konforlu ve lüks bir yaşama sahip olma üzerinden lanse edilse de iki binada da teknik aksaklıkların yaşanması memnuniyetsizliğe neden olmaktadır. İşlevsellik üzerinden verimlilik unsuru ön plana çıkarken, yaşanan teknik aksaklıklar beklentileri karşılamamakta ve işlevini yerine getiremeyen teknolojiler hayal kırıklığına sebebiyet vermektedir. Ancak Gökdeleni'de daha önce de bahsedildiği gibi teknolojilerin doğrudan insan müdahalesi sonucunda bilinçli bir şekilde arızaya uğratıldığı varsayılır. Teknolojilerin işlevselliği, sakinlerin teknolojileri elde etme ve kullanma durumuna göre değişir. Üst kat sakinleri, kendi seviyelerinde görmedikleri alt kat sakinlerin yukarı katlara erişimini engellemek için teknolojik araçlara zarar verirler.

Bütüne bakıldığında tartışmacıların içinde durduğu paradigmaya göre birçok farklı biçimde yorumlanabilecek teknolojilerin sosyal rolünün, monoblok bir anlam taşımaktan ziyade verimlilik, güç, prestij, statü, zenginlik, otorite, sınıfsal konum gibi pek çok unsurla iç içe olduğunu söyleyebiliriz. Bu, insan-teknoloji ilişkisinin ve teknolojinin sosyal rollerinin sabit değil, aksine kompleks bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir. Gökdeleni ve rezidans yaşamının bir parçası haline gelen teknolojilerin insanların seçim, eylem ve düşüncelerine aracılık etmesi ve aynı zamanda bireysel alışkanlıkları, zaman-mekân algısını, sosyal ilişkileri, değerleri ve normları yeniden yapılandırması gündelik yaşamın bir parçası haline gelen teknolojilerin varlığının salt kullanımdaki araçlar olarak nitelendirilemeyeceğine işaret etmektedir.

Kaynakça

- Atkinson, R. & Flint, J. (2004). Fortress UK? Gated Communities, the Spatial Revolt of the Elites and Time-Space Trajectories of Segregation. *Housing Studies*, 19(6), 875-892.
- Ballard, J. G. (2015). *Gökdeleni*. (D. Körpe, Çev.) 2. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2014). *Modernlik ve Müphemlik*. (İ. Türkmen, Çev.) 2. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (D. Fırat ve G. Berkkurt, Çev.) 1. baskı, Ankara: Heretik Yayınları.
- Davies, J. (2018). Transition, Abstraction and Perverse Concreteness in J. G. Ballard's High-Rise. *Textual Practice*, 32(10), 1741-1761.
- Ellul, J. (1964). *The Technological Society*, (J. Wilkinson, Çev.) New York: Vintage Books.
- Groes, S. (2012). The Texture of Modernity in J. G. Ballard's Crash, Concrete Island and High-Rise. Jeannette Baxter and Rowland Wymer (Ed.), *J. G. Ballard: Visions and Revisions*. US: Palgrave Macmillan, 123-142.
- Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Cambridge MA & Oxford, UK: Blackwell.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Ritzer, G. (2016). *Toplumun McDonaldlaştırılması: Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme*. (A. Emre Pilgir, Çev.) 4. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (1999). *Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*. (S. Sertabiboğlu, C. Kurultay, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Simmell, G. (2015). *Modern Kültürde Çatışma*. (T. Bora vd., Çev.) 10. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Swartz, D. (2018). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. (E. Gen, Çev.) 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tiles, O. & Oberdiek, H. (2014). Conflicting Visions of Technology, Robert C. Scharff & Val Dusek (Ed.), 2nd ed., *The Philosophy of Technology: The Technological Condition: An Anthology*, UK: Willey Blackwell, 249-259.
- Ultav, Z. T. (2006). Reading Science Fiction Novels As An Architectural Research Method: The Case Study of J. G. Ballard's High-Rise. *Design Research Society*, 1-10.
- Waelbers, K., (2011). "Doing Good with Technologies: Taking Responsibility for the Social Role of Emerging Technologies", *Philosophy of Engineering and Technology 4*, New York, Springer.
- Winner, L. (1986). *The Whale and the Reactor: A Search for Limits in an Age of High Technology*. Chicago: The University of Chicago Press.